

بازگشت به خویشتن

حضرت آیت‌الله العظمی محمد رضا جوهری

در آستانه عید بزرگ فطر قرار داریم. درباره شأن و مقام این روز، روایت‌های بسیاری از ائمه معصوم^ع نقل شده است. انسان در این ماه هر روز در تلاش و تکاپو برای مبارزه با نفس و کسب فضایل بوده است و همان‌طور که واژه «عید» به معنی بازگشت است و کلمه «فطر» نیز به معنای آفرینش و سرشت و صفتی است که هر موجود در آغاز خلقتش داراست، می‌توان عید فطر را به معنای بازگشت انسان به فطرت اولیه و الهوی خود تعبیر کرد؛ به خداوند متعال امیدوارم که همه ما توانسته باشیم در این ماه خود را از نو پیدا کنیم و با وجودی پاک و آمرزیده از گناهان در این جشن و شادمانی شرکت کنیم. یکی از اعمالی که در کنار تطهیر و نماز و خواندن ادعیه و اذکاری مانند دعای ندبه ذکر شده است، پرداخت فطریه است.

از امام جعفر صادق^ع نقل شده است، «إِنَّ مِنْ تَمَامِ الصَّوْمِ إِغْطَاءُ الزَّكَاةِ بِغَنَى الْفِطْرَةِ كَمَا أَنَّ الصَّلَاةَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى...عَلَيْهِوآلِهِوَسَلَّمَ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ لِأَنَّهُ مِنْ صَامٍ وَلَمْ يُؤِدِّ الزَّكَاةَ فَلَا صَوْمَ لَهُ إِذَا تَرَكَهَا مُتَعَمِّدًا وَلَا صَلَاةَ لَهُ إِذَا تَرَكَ الصَّلَاةَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى...

علیه‌وآله‌وسلم آن... عزوجل بدأ بها قبل الصلاة قال: قد افلح من تركي و ذكر اسم ربه فصلي؛ یا اعطای زکات یعنی «فطریه»، روزه تمام و کامل می‌شود؛ همان‌طور که با صلوات بر پیامبر خدا^ص نماز تمام و کامل می‌شود؛ چون هرکه روزه بگیرد ولی زکات ندهد و آن را عمدا ترک کند، روزه‌ای برایش نیست و هرکه صلوات بر پیامبر را ترک کند، نمازی برای او نیست. همانا خدای عزوجل در قرآن، پیش از نماز با زکات آغاز کرده و گفته است: به یقین کسی که زکات داد، رستگار شد و [همچنین] آن که نام پروردگارش را یاد کرد و نماز خواند». (اعلی، آیات ۱۴ و ۱۵).

در این حدیث، نقش اساسی فطریه در تمام شدن و کمال یافتن روزه، به صورت شفاف و صریح بیان شده است.

به حکم این حدیث، فطریه برای اتمام و اکمال روزه ماه رمضان لازم است و روزه‌های ماه رمضان بی فطریه ناقص خواهد ماند؛ درست همان‌طور که صلوات بر پیامبر و آل پیامبر^ص در نمازهای یومیه، واجب است و این حکم ضروری اسلام است؛ زیرا شیعه و سنی همه صلوات بر پیامبر^ص و اهل بیت^ع در نماز را واجب می‌دانند. بی‌تردید نماز بدون صلوات، ناقص و باطل است.

امام جعفر صادق^ع در این حدیث، پرداخت فطریه را شبیه فرستادن صلوات در نماز دانسته‌اند و «فطریه» و «صلوات» را با هم مقایسه کرده‌اند. همان‌گونه که نماز بی صلوات نماز ناقص است، روزه ماه رمضان نیز بی فطریه ناقص خواهد ماند.

با برقراری این تشابه و سنجش، جایگاه مهم فطریه نشان داده شده است. همه مسلمانان شب و روز نماز می‌خوانند و در تشهد همه نمازها بر پیامبر و اهل بیت^ع صلوات می‌فرستند و همه باور دارند که نماز بی صلوات باطل است. امام جعفر صادق^ع این حقیقت شناخته‌شده برای همه مسلمانان را یادآوری کرده‌اند و با تبیین تناسب و تشابه بین «صلوات» در نماز با «فطریه»، روزه‌داران در پایان ماه رمضان، ضرورت و وجوب فطریه و نقش و اهمیت فراوان آن را روشن ساخته‌اند. امام در پایان این حدیث، آیه زکات و صلات در سوره اعلی را ذکر کرده‌اند. در این آیه، زکات بر صلات تقدم دارد و خداوند با زکات آغاز کرده و با صلات ادامه داده است. امام با یادآوری این ابتدای به زکات در روحی الهی، همچنین اهمیت و لزوم پرداخت زکات فطره را آموزش داده‌اند. در این آیه، زکات سبب فلاح و رستگاری روزه‌داران شناخته شده است، بنابراین باید با پرداخت فطریه راه رسیدن به فلاح را پیمود. شایسته است همه مسلمانان یکپارچه در روز «عید فطر» به تکلیف الهی قرآنی و حدیثی خویش عمل کرده، روزه‌های خود را با پرداخت «فطریه»، تمام و کامل کنند.

فطریه راه تأمین بخشی از نیازهای مستمندان آبرومند در جامعه اسلامی است. در شرایط سخت اقتصادی، توجه به این اصل و قانون اقتصادی دینی، اهمیت بیشتری می‌یابد و گشایشی در جهت رفع نیازهای محرومان و مستضعفان است. منابع حدیث؛ من لایحضره الفقیه شیخ صدوق، ج ۲، ص ۱۸۳/ اقبال الاعمال سید بن طاووس، ج یک، ص ۲۷۵/ روضه‌المتقین علامه مجلسی، ج ۳، ص ۴۹۵/ تفصیل وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۳۱۸/ مراه العقول فی شرح اخبار آل الرسول علیهم السلام، ج ۱۲، ص ۱۰۴.

بپرس و بدان

روزه در عید فطر جایز است؟

در این ستون به پرسش‌های شما درباره حکم مسائل مختلف از نظر شرعی پاسخ خواهیم داد. شما مخاطبان گرامی می‌توانید پرسش‌های خود را به شماره پیامک ۳۰۰۰۷۲۸۹ یا ما در میان بگذارید.

● سؤال: حکم روزه در روز عید فطر چیست؟ چرا نمی‌توانیم روز عید فطر را روزه بگیریم و علت روزه‌نگرفتن روز عید فطر چیست و در چه احادیثی از ائمه‌اظهار^ع به این امر اشاره شده است؟

● **پاسخ:اجمالی؛** در بررسی علت نهی از روزه در روز عید فطر چند مورد را می‌توان بیان کرد. هرچند که احکام دینی را فرد مؤمن به صورت تعدی می‌پذیرد و در برابر احکام الهی حالت تسلیم و عید دارد، همان‌طور که در ایام البیض ماه رجب، روزه‌گرفتن بسیار توصیه شده، چون پاداش بسیاری به دنبال دارد. در بعضی از روزهای سال روزه‌گرفتن نه‌تنها ثواب ندارد، بلکه مکروه یا حرام است! مثلا روزه‌گرفتن در روز عاشورا مکروه است و روزه‌گرفتن در روز عید قربان و عید فطر نیز حرام است و کسی که در این روزها روزه بگیرد، گناه می‌کند. در حدیثی از امام صادق^ع اشاره شده است که ایشان می‌فرمایند: در روز عید فطر و عیدالاضحی روزه نباید گرفت؛ چون رسول خدا^ص فرمودند که این روزها، روزهای خوردن و آشامیدن و شادی‌کردن است.

این حدیث روشن می‌کند که این امر مؤکد و واجب است و علت این حکم را هم تا حد زیادی روشن می‌سازد و ایشان در حدیثی دیگر نیز بر این امر تأکید کرده و می‌فرمایند: روزه حرام است؛ چون که این‌ها ایام خوردن و آشامیدن هستند. دین مبین اسلام دینی است که در آن تعادل وجود دارد و یکی از نمونه‌های بارز این اعتدال، برقراری نوعی توازن میان دنیا و آخرت است؛ یعنی باید در آن هم دنیا و هم آخرت در نظر گرفته شود و نه مانند مادی‌گرایان که کاملا آخرت‌گرایی را نفی می‌کند و نه مانند بسیاری از ادیان که دنیا را به یک‌باره کنار می‌گذارند. این ویژگی باید در انسان‌ها نیز وجود داشته باشد و از افراط و تفریط دست بردارند، اما درباره حرام بودن روزه در عید قربان و فطر می‌توان به این نکته اشاره کرد که اگر انسان در چنین اعیاد بزرگی روزه بگیرد، عظمت و بزرگی آن‌ها را کم‌رنگ و در احکام الهی افراط کرده است.

در سؤال مطرح شده است که چرا خداوند فقط روزه‌گرفتن در این عید را حرام کرده است؟ پاسخ این است که عید قربان و عید فطر ریشه قرآنی دارند و از طرف خداوند برای مسلمانان آمده‌اند و احکام مربوط به آن نیز صادر شده است و باید به صورت کامل اعمال و مناسک آن انجام شود.

شماره

۳۱شنبه
۲۹رمضان ۱۴۴۵
شماره ۲۱۱۰

۱۴

مبارک

در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین سید جواد بهشتی مطرح شد

انتهای مسیر بندگی عید است

حجت‌الاسلام والمسلمین بهشتی:

فردی که چندین ساعت تشنه و گرسنه مانده است، تازه درد گرسنگان و تشنگان را درک می‌کند و می‌فهمد که آن‌ها چه می‌کشند و به فکر می‌افتد که به اندازه توان خود کاری کند و از فقر و رنج آن‌ها بکاهد. به همین دلایلی که برشمرديم، روزه یک‌ماهه رمضان در عید فطر به فطر به وصل می‌شود

آمنه مستقیمی! جدایی از ماه مبارک رمضان معمولاً برای ما سخت و ناخوشایند است و به روزهای پایانی ماه که می‌رسیم، از اینکه به فاصله‌ای کم باید ضیافت الهی را ترک کنیم، غصه‌دار می‌شویم، اما عید فطر و شادی‌های آن و همچنین نماز باشکوهش، مرهمی است که کمی از این رنج جدایی کم می‌کند. در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین سید جواد بهشتی، خطیب مذهبی و کارشناس برنامه‌های معارفی رسانه ملی، چرایی ختم شدن رمضان المبارک به عید و آداب و آیین‌های این عید بزرگ را بررسی کرده‌ایم.

روز پاداش

از امام باقر^ع نقل است، «پیامبر^ص فرمودند: چون روز اول ماه شوال شود، منادی ندا می‌دهد: ای مؤمنان! صبحگاهان به سوی جایزه‌هایتان بشتابید!». حضرت باقرالعلوم^ع سپس فرمودند: «ای جابرا! جایزه‌های خدا، جوایز این پادشاهان نیستند. آن روز روز جایزه‌هاست». همچنین رسول خدا^ص فرمودند: «خداوند متعال، در روز عید فطر و عید قربان، به زمین باعنایت می‌نگرد، پس از خانه‌های بیرون بیایید تا رحمت به شما برسد»، و آن حضرت در جایی دیگر فرمودند: «چون روز عید فطر شود و مردم به صحرا بیرون روند، خداوند بر آنان می‌نگرد و می‌گوید: بندگان من! برای من، روزه گرفتید و برای من نماز خواندید. به خانه‌هایتان بازگردید که آمرزیده‌اید!».

چرا روزه‌داران فطریه می‌دهند؟

برای روزه چند فلسفه بیان شده است، چنان‌که قرآن کریم در سوره مبارکه بقره می‌فرماید: «روزه برای خویشتن داری و تقوا واجب شده است تا انسان به رشد روحی برسد و وقتی خشمگین و گرسنه می‌شود، بر خود مسلط شود». فلسفه دیگر روزه‌داری، سلامت بدن است. در حدیث آمده‌است روزه‌بگیرید تا سلامت بمانید و چربی‌های یک‌ساله‌تان بسوزد و بدن با سلامت بیشتر کار کند. از دیگر فلسفه‌های روزه‌داری، کم‌کردن از وعده‌های غذایی خود و انفاق آن به فقراست. فردی که چندین ساعت تشنه و گرسنه مانده است، تازه درد گرسنگان و تشنگان را درک می‌کند و می‌فهمد آن‌ها چه می‌کشند و به فکر می‌افتد که به اندازه توان خود کاری کند و از فقر و رنج آن‌ها بکاهد. به همین دلایلی که برشمرديم، روزه یک‌ماهه رمضان در عید فطر به فطر به وصل می‌شود. در روز عید فطر، فطریه واجب شده است تا آن را به فقرا بدهیم و شادمانی مؤمنانه را بخش کنیم. فقرا چشم‌انتظارند که از انفاق‌های فطر بهره‌مند شوند و فطریه مؤمنان، باعث شادمانی میلیون‌ها فقیری می‌شود. همچنین کفاره روزه افرادی که به دلیل بیماری و کپولت روزه نگرفته‌اند، در راستای همین کمک به هم‌نوعان و شادی‌های فطر است و نشان می‌دهد که اسلام در برنامه‌های کلان خود به عدالت اجتماعی و اقتصادی توجهی ویژه دارد.

مسیر بندگی

تکالیف دینی به‌گونه‌ای طراحی شده‌اند که به انبساط و ارتقای روح انسان کمک کنند، به همین دلیل روزه‌دار نوعی از شادی و لذت را به وقت افطار در هر روز تجربه می‌کند و این ماه را با شادی به پایان می‌برد، چنان‌که بعد از یک هفته عبادت و انس با خدا، در انتهای هفته به عید جمعه می‌رسیم. اساساً پایان همه توجهات و اعمال عبادی ما عید است، مثل عید جمعه، عید قربان و عید فطر.

شادی جمعی در گردهمایی مسلمان

از مهم‌ترین جلوه‌های عید سعید فطر، گردهمایی مسلمان در نماز عید است؛ موضوع گردهمایی در اسلام بسیار اهمیت دارد. اسلام دینی اجتماعی است و بر شادمانی‌های جمعی تأکید می‌کند و از پرجمعیت‌ترین اجتماعات مسلمان، روز جمعه و نماز آن و فراتر از آن، عید فطر و نمازش و بازم فراتر از آن، عید قربان در ایام حج است. این از مترقی‌ترین برنامه‌های اسلام است که مسلمان را گرد هم می‌آورد تا یکدیگر را ببینند و با درد هم آشنا شوند و توانایی‌های خود را در معرض بگذارند و با هم همفکری و همدردی کنند. بسیار مهم است که عبادات اسلامی به اجتماع ختم می‌شود و نشان می‌دهد که رویکرد فردی و شخصی و فاصله از اجتماع در اسلام و مناسک و آیین‌های آن، راه و جایی ندارد. تراکم جمعیت که در پایان هفته در نماز جمعه، در پایان ماه مبارک در نماز عید فطر و در مناسک حج در عید قربان مشاهده می‌شود، بسیار دارای اهمیت و نشانه بعد اجتماعی و سیاسی اسلام و مترقی بودن این دین آسمانی است. اسلام علاقه‌مند است در پایان هفته در ابعاد ی خاص، در پایان ضیافت الهی و سالی یک‌بار در مراسم حج، این جمعیت گرد هم بیایند تا هم عزت و شوکت خود را به تماشا بنشینند و هم از درد‌های یکدیگر مطلع شوند و رسیدگی و گره‌گشایی کنند و هم برای سال آینده برنامه‌ریزی کنند. امام رضا^ع می‌فرمایند، «خداوند، روز فطر را بدین سبب عید قرار داد که مسلمانان، مجمعی داشته باشند تا در آن روز جمع شوند و در برابر خداوند، برای منت‌ها و نعمت‌هایش، به و رغبت و نیایش است.»

نماز عید فطر

ما در ماه مبارک رمضان در پی ارتباط با خدا هستیم و در نماز عید که همراه با جمعیت و اتحاد و انسجام به جامی آوریم، این رابطه را دنبال می‌کنیم. نماز یعنی دعا و دعا یعنی انسان در هر موقعیت از زندگی فردی و اجتماعی، نیازمند خداست. نماز اعلام این نیازمندی به درگاه خدای بی‌نیاز است. در روایات بر غسل شب عید فطر در آستانه غروب، تأکید شده است. همچنین دعاهایی وارد شده است تا بندگان از این شب بهره کافی را ببرند؛ مثل نمازی که پیامبر^ص درباره آن فرمودند: «هر که آن را بخواند، چیزی را نمی‌خواهد مگر آنکه خدا به او عطا کند». بر احیای شب عید فطر هم بسیار تأکید شده است. در حدیث آمده است هرکه این شب را احیا بگیرد، قلبش در قیامت نمی‌میرد. برای روز عید فطر نیز اعمال و توصیه‌های بسیار وارد شده است. در چنین روزی، امیرالمؤمنین علی^ع در جمع مردم خطبه خواندند و نماز عید را اقامه و سفارش‌هایی نیز به مردم کردند و فرمودند: «ای بندگان خدا! تا می‌توانید، یکدیگر را بر کار خیر کمک و بر یکدیگر رحم کنید که رسول خدا^ص می‌فرمودند: هر چیز روی زمین است، به آن رحم کنید. اگر رحم کردید، آنچه در آسمان است، به شما رحم می‌کند.»